

Людмила Базилевська,
завідуюча навчально-методичною лабораторією гуманітарних дисциплін
кафедри гуманітарної освіти ДОШПО

Що потрібно знати шкільному вчителю про оновлення навчальних програм з історії на 2017-2018 навчальний рік

Цьогоріч новий навчальний рік розпочинаємо із основної події – оновлення і розвантаження програм для учнів 5-9-х класів, які застосовуватимуться в основній школі вже з 1 вересня 2017 року.

Заступник міністра освіти і науки Павло Хобзей підкреслив важливе значення оновлених програм для учнів 5-9 класів для подальшого старту якісних змін у школі та побудови нової української школи. Він сказав, що мета проведеної роботи – не у постійному перероблюванні чогось, а у підвищенні якості освіти й підвищенні інтересу дітей до процесу навчання.

В свою чергу, Ліля Гриневич, міністр освіти і науки України, вказала, що ці зміни є реальним переходом до іншої філософії освіти, яка відповідає XXI століттю і європейському розвитку України.

Перед тим, як приступити до навчання школярів, щонайперше вчителю необхідно ознайомитися з оновленими програмами та мати загальне уявлення про те, які саме зміни у програмах відбулися та які тенденції змін закладалися у оновлені програми.

Зупинімося докладніше.

Які програми з історії оновлювались?

Відповідно до наказів Міністерства освіти і науки України № 52 від 13 січня 2017 р. і № 201 від 10 лютого 2017 р., на громадське обговорення (на сайті EdEra) з метою модернізації навчальних програм на основі компетентнісного підходу були винесені дві програми пропедевтичного курсу історії для учнів 5 класу, а саме *Вступ до історії України* та *Історія України (Вступ до історії)*, програма інтегрованого курсу *Всесвітня історія. Історія України* для учнів 6 класу, програми з *Історії України* та *Всесвітньої історії* для учнів 7–9 класів.

Після змін та їх обговорення навчальні програми для учнів 5-9 класів на 2017-2018 н.р. були затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804 і є чинними.

Щодо викладання історії у 10-11 класах у цьому навчальному році, то Міністерство освіти і науки України запропонувало **за бажанням шкіл**

ввести **інтегровані профільні предмети** (подаємо витяг із рішення Колегії Міністерства освіти і науки України від 22.06.2017 р. (протокол № 5/3-2) «Про типові навчальні плани для 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів»: ... «п.4. Дозволити загальноосвітнім навчальним закладам (за бажанням) викладати інтегрований курс «Історія України в контексті всесвітньої історії» у 2017-2018 навчальному році».

Для використання у 10-11 класах загальноосвітніх навчальних закладах пропонується два варіанти Типового навчального плану (див. протокол № 5/3-2) рішення Колегії Міністерства освіти і науки України від 22.06.2017 р. «Про типові навчальні плани для 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів»):

Перший варіант – **пілотний** – містить перелік базових навчальних предметів з інтегрованими курсами: «Історія України в контексті всесвітньої історії», «Громадянська освіта (правознавство, курс «Людина і світ», економіка)».

Другий варіант – містить перелік базових навчальних предметів на рівні стандарту.

Вибір варіантів програм та їх схвалення за певною процедурою - за навчальними закладами.

Перейдімо до наступного.

Які тенденції змін сучасних навчальних програм?

Пропонуємо розглянути рис.1, у якому стисло подано зміст тенденцій (напрямок, намірів, провідних думок) оновлення шкільних предметних програм.

Але, безсумнівно, провідною ідеєю змін в освіті залишається послідовне впровадження компетентнісного підходу, який відповідає стратегічному напрямку розвитку освіти в контексті положень «Нової української школи», що має розпочатися вже у 2018 році.

Людмила Базилевська, рис. 1. «Тенденції оновлення шкільних програм»

Тепер розгляньмо таке.

Які саме ключові зміни відбулись у навчальних програмах?

Деякі зауваги будуть загальними.

У всіх програмах змінили **структуру пояснювальних записок**, у них розкрили загальну мету шкільної освіти, сутність компетентнісного підходу і роль кожного предмета у формуванні ключових компетентностей. Також у програмах з'ясовано особливості запровадження **наскрізних змістовних ліній**: «Екологічна безпека та сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість та фінансова грамотність», які відображають провідні соціально й особистісно значущі ідеї, що послідовно розкриваються у процесі навчання й виховання.

Наскрізні змістові лінії допоможуть вчителям-предметникам створити цілісну картину світу. Завдання наскрізних ліній виокремлені саме для того, щоб одні й ті самі питання не дублювалися в навчальних програмах, а тільки підсилювали одна одну.

Усі навчальні програми містять **уніфіковану мету базової загальної середньої освіти**: яким у нас має бути випускник основної школи, якими є завдання кожного навчального предмета в реалізації завдань освіти. **Головним тепер стає учень, який навчається, а не предмет, якому навчають.**

Тепер відзначмо загальні навчальні зміни у предметних навчальних програмах (рис.2).

Ключовою зміною в навчальних програмах є те, що у них не просто формально змінено порядок розташування колонок «Зміст» і «Вимоги до навчальних результатів», а те, що **на першому місці стоять очікувані результати навчання.** Тобто, ті дії, які в першу чергу необхідно сформулювати у школярів через знання, а не навпаки.

Разом з тим, в цих результатах виокремлено **знаннєвий** компонент, **діяльнісний** і, що найважливіше, **ціннісний** компонент. У першому передбачено, що називає чи пояснює учень, у другому – що він вміє, знаходить, обирає, а в третьому – що учень оцінює, усвідомлює, які висновки робить.

Оновлена програма (рис.4) має у своєму розташуванні ось такий незвичний вид (навіпаки від попереднього):

Результати навчально-пізнавальної діяльності (ліва колонка)	Зміст навчально-пізнавальної діяльності (права колонка)
--	--

Таким чином, основний постулат оновлення змісту шкільних програм такий: «Оновлені програми стали функціональними, головним у них є не «що має вивчити дитина?», а «для чого вона має це вивчити?», бо оновлення шкільних програм базувалось на принципі «дитиноцентризму», що прийшов на зміну застарілому «предметоцентризму».

Як виглядає оновлена програма?			
Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів		Зміст навчання	
<p>Діяльність:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ розпізнає; ○ уміє; ○ дотримується; ○ створює; ○ обирає 	<p>Знання:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ оперує; ○ називає; ○ показує; ○ пояснює 	<p>Зміст:</p> 	<p>Наскрізні змістові лінії:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ передбачає; ○ сприяє; ○ формує; ○ діє
<p>Ставлення (цінності):</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ робить висновок; ○ оцінює; усвідомлює; ○ поважає; ○ ставиться 		<p>Міжпредметні зв'язки</p> <p>Синхронізації курсів історії України та всесвітньої історії в 7–9 класах</p>	

Людмила Базилевська, рис. 4. «Порядок розташування колонок у оновлених програмах»

У такий же спосіб давайте розглянемо перелік змін у змісті навчальної програми з історії:

- Створено нову пояснювальну записку, в якій визначено: мету шкільної історичної освіти; компетентнісний потенціал предмета, соціально й особистісно значущі ідеї, які послідовно розкриваються в процесі навчання і виховання учнів (їх співвіднесено з ключовими компетентностями); наскрізні, міжпредметні й предметні змістові лінії, що забезпечують формування школяра як культурно освіченої, інформаційно свідомої й морально зрілої людини; базові елементи історичної компетентності.
- Розвантажено зміст окремих тем з історії України або всесвітньої історії та уточнено вимоги до навчальних досягнень учнів.
- Вилучено із змісту тем підтеми, відсутність яких не порушує цілісне сприймання та системне розуміння історичного процесу.

- Обмежено кількість вимог щодо знання фактологічного матеріалу (дат, імен, подій, термінів).
- Синхронізовано вивчення курсів історії України та всесвітньої історії у 7–9 класах.
- Розроблено варіант послідовного вивчення тем обох курсів, який подано у вступних частинах до програм історії України і всесвітньої історії в 7, 8 і 9 класах.
- Вилучено обов'язкові теми практичних занять, які обмежували самостійність учителя в доборі джерельного матеріалу, методів і прийомів навчання.
- Запропоновано орієнтовну тематику практичних і творчих робіт із зазначенням, що вони є невід'ємною частиною навчання історії в сучасній школі і можуть відбуватися в різних формах, зокрема й у формі практичних занять.
- Дозволено (вчителю) самостійне планування вивчення кожної теми в межах виділеного на предмет навчального часу.
- Програму інтегрованого курсу для 6 класу укладено на основі цивілізаційного підходу до розуміння історії стародавнього світу. Переформатовано зміст цієї програми, що дало змогу зробити її **європо- та україноцентричною**.
- Розділи програм доповнено посиланнями на міжпредметні зв'язки, тобто на можливості використання навчальних ресурсів географії, природознавства, української та зарубіжної літератури, інформатики, мистецтва.
- Положення, які стосуються реалізації наскрізних змістових ліній, відображено через очікувані результати і зміст навчально-пізнавальної діяльності.

З ключовими змінами у шкільних програмах з кожного предмета можна ознайомитися на сайті МОН за таким посиланням: <https://goo.gl/jRqrwC>

І наостанок звернімося до не менш важливого.

Які зміни сталися у самостійності вчителя (рис.5)?

Оновлення шкільної освіти передбачає більшу свободу та місце для творчості вчителя на уроці.

Основні переваги його автономії полягають у тому, що у програмах прибрано чіткий «залізобетонний» розподіл кількості годин, а педагог на свій розсуд може розподіляти їх залежно від класу, від навчально-методичного забезпечення, від навчальних методик, які застосовуються. Також вчитель може самостійно змінювати обсяг годин, відведених програмою на вивчення окремого розділу, в тому числі переносити розділи або окремі питання, а також змінювати порядок їх вивчення.

Учитель історії, наприклад, зможе використовувати різні підручники і водночас додавати інформацію на урок з інших джерел. Працюючи за оновленими програмами, учитель може розмежувати матеріал підручників на обов'язковий (робота з яким відбуватиметься переважно в класі) і на додатковий (для домашньої роботи).

Порада: *Підручник не є головним, головним є стандарт, під нього пишуться програми, а вже під програми пишеться підручник. Нині є проблеми з наявністю певних тем у підручниках. Але не варто прив'язуватися до підручничкоорієнтованої ідеології, яка вже застаріла.*

Цим показано педагогу, що в майбутньому він зможе навіть самостійно писати навчальні програми, що ще збільшить його вчительську автономію.

Отже, оновлені навчальні програми, за висновками експертів, відповідають на виклики сьогодення, зрівноважують знансвий і компетентнісний компоненти змісту освіти, є інструментом для запровадження інноваційних методик навчання, є функціональним документом для учнів, батьків і вчителів у пошуку відповіді на запитання «Для чого це потрібно вивчати?»

І наостанок. Як зазначають автори нових навчальних програм для школярів середнього віку, кожна окрема дисципліна повинна не тільки формувати у дитини вузьку предметну компетентність, а й робити свій внесок у розвиток основних. Нові програми, за словами розробників, повинні за своїм змістом відтворювати найважливіші ідеї, що мають особистісне та соціальне значення, забезпечувати поступове їх розкриття протягом навчання та у процесі виховної діяльності.

Тож стартуємо, колеги! З новим і успішним навчальним роком!